

ІСТОРІЯ НАУКИ І ТЕХНІКИ

УДК 929 : [93 : 28] (477) Сухотеріна

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ В ОНПУ (ДО 65-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА Л.І. СУХОТЕРІНОЇ)

Ірина Грушицька

Одеський національний політехнічний університет
Україна, 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1
e-mail: ira1973@breezein.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3746-0161>

10 липня 2018 р. виповнюється 65 років з дня народження доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри політології Одеського національного політехнічного університету Л.І. Сухотеріної.

Любов Іванівна Сухотеріна народилася 1953 р. в Одесі у сім'ї військових. Все життя та наукова діяльність професора Л.І. Сухотеріної пов'язані з цим колоритним, сонячним, хлібосольним південним містом. Любов Іванівна змалку увібрала у себе ті найкращі якості, що притаманні мешканцям південної пальміри й які згодом сформували стійкі риси характеру дослідниці: інтелігентність, працелюбність, цілеспрямованість, щирість, душевну щедрість, доброзичливість, оптимізм, почуття гумору. Л.І. Сухотеріна безмежно закохана у своє місто, його історію та культуру. Дитинство майбутньої дослідниці пройшло у самому серці Одеси – за лаштунками всесвітньовідомого

академічного театру опери та балету. Захоплення театром Любов Іванівна пронесла через все своє життя і сьогодні залишається палкою його прихильницею.

1970 року Л.І. Сухотеріна закінчила середню школу № 43 м. Одеси та розпочала трудову діяльність на посаді технічного секретаря парткому Одеського медичного інституту імені М.І. Пирогова. Наступного 1971 р. Л.І. Сухотеріна вступила на вечірнє відділення історичного факультету Одеського державного університету імені І.І. Мечникова, який закінчила 1977 р. за спеціальністю «Історія» й отримала кваліфікацію історика, викладача історії та суспільствознавства. Науковим керівником її дипломної роботи за темою: «Критика буржуазних концепцій проблеми другого фронту в роки Другої світової війни» був відомий історик-міжнародник, політолог, у подальшому академік НАН України С.Й. Аппатов [1].

Від 1977 р. Л.І. Сухотеріна працювала викладачем кафедри історії КПРС, політекономії та наукового комунізму Одеського медичного інституту імені М.І. Пирогова. Одночасно займалась науковою роботою. Протягом 1981-1982 рр. Л.І. Сухотеріна навчалась у цільовій аспірантурі кафедри історії КПРС Одеського державного університету імені І.І. Мечникова [3].

1984 рік став для дослідниці знаковим. У січні 1984 р. Л.І. Сухотеріна захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою: «Деятельность КПСС по подготовке квалифицированных рабочих кадров 1969-1975 гг. (на материалах средних профтехучилищ Украины)». Науковим керівником дисертантки був доктор істо-

ричних наук, професор Г.І.Терещенко, а офіційними опонентами – доктор історичних наук, професор С.М.Клапчук і кандидат історичних наук, доцент В.В.Козленко. А у вересні 1984 р. Л.І.Сухотеріна почала працювати в Одеському політехнічному інституті (сьогодні Одеський національний політехнічний університет), якому віддала 34 роки плідної трудової діяльності. З Одеським політехнічним університетом пов'язані подальші професійні успіхи та досягнення Любов Іванівни. У 1984-1989 рр. Л.І.Сухотеріна обіймала посаду старшого викладача кафедри історії КППРС. 26 квітня 1989 р. рішенням Державного комітету СРСР з народної освіти Л.І.Сухотеріній було присвоєно вчене звання доцента кафедри історії КППРС [3].

Від 1990 р. до кола наукових інтересів Л.І.Сухотеріної увійшла історія науки і техніки. Дослідниця розробила програму курсу «Історія інженерної справи», підготувала навчальний посібник для студентів і почала викладати нову для українських вузів дисципліну. У 1997-1999 рр. Л.І.Сухотеріна навчалась у докторантурі кафедри історії та етнографії України Одеського політехнічного університету, опублікувала монографію «Внесок вчених в розвиток технічних наук в Україні в 30-х роках ХХ ст.» [6].

Після закінчення докторантури, у 2000 р., наказом ректора Одеського державного політехнічного університету Л.І.Сухотеріна була призначена завідувачем кафедри політології (у 2001-2009 рр. кафедра була реорганізована в кафедру політології і права), організації роботи якої вона доклала багато зусиль й яку очолює по теперішній час [3].

У грудні 2005 р. Л.І.Сухотеріна захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за темою «Становлення і розвиток технічних наук в Україні у 20-30-ті роки ХХ ст. в загальноісторичному контексті» [13]. Науковим консультантом її докторської дисертації став відомий вчений, провідний український фахівець у галузі історії науки, завідувач відділу історії науки і техніки Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М.Доброва НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор Ю.О.Храмов. Офіційними опонентами були: завідувач кафедри історії науки і техніки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», доктор історичних наук, професор Л.М.Бесов; директор Державного політехнічного музею Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут», доктор технічних наук, професор Л.О.Гріффен; головний науковий співробітник Інституту надтвердих матеріалів імені В.М.Бакуля НАН України, доктор технічних наук, академік П.С.Кислий. Рішенням Спеціалізованої вченої ради Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М.Доброва НАН України Л.І.Сухотеріній було присуджено науковий ступінь доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.07 – Історія науки і техніки. 24 листопада 2007 р. Л.І.Сухотеріна була обрана академіком Академії наук вищої освіти України. У липні 2008 р. рішенням Атестаційної колегії МОН України доктору історичних наук Л.І.Сухотеріній було присвоєно вчене звання професора кафедри політології ОНПУ [3].

Тематика наукових досліджень, які привернули увагу професора Л.І.Сухотеріної, стосується розвитку технічних наук в Україні у 20-30-ті роки ХХ ст., зокрема – технічної механіки, гірничої механіки, електрозварювання, енергетики, чорної металургії, сільськогосподарської механіки. Любов Іванівна стала гідною послідовницею свого наукового керівника професора Ю.О.Храмова, який став фундатором нового наукового напрямку на межі історії науки й наукознавства – «школознавства», що подає історію науки та її окремих напрямів через наукові школи [15-19].

Предмет дослідження професора Л.І.Сухотеріної – створення та функціонування наукових шкіл, які формувалися відомими фахівцями у галузях технічних наук. У цих школах інтенсивного розвитку набули дослідження з багатьох актуальних проблем природознавства й техніки, створено чимало нових наукових напрямків, зроблено багато відкриттів, передбачень і винаходів, запропоновано велику кількість ідей і концепцій, теорій і методів тощо. Наукові школи, створені у 20-30-х роках ХХ ст. з проблем наук, внесли значний вклад у розвиток не тільки вітчизняної, а й світової науки; їх традиції, стиль роботи, духовна атмосфера існують в Україні й сьогодні, визначаючи обличчя багатьох наукових напрямків [7-10; 12].

У 20-х роках минулого століття у Києві почала формуватися школа будівельної механіки К.К.Симінського, представниками якої є С.Серенсен, Ф.Белянкін, М.Жудін, О.Уманський, М.Корноухов, Б.Горбунов, Г.Сухомел, І.Кирієнко, М.Давиденков та ін. Дослідження були спрямовані на вивчення міцності матеріалів будівель і машин, особлива увага приділялася проблемам будівельної механіки. Протягом

1929-1936 рр. проводилися дослідження основних характеристик міцності різних типових для України будівельних матеріалів. Розроблено статистичну теорію пошкодження від втомленості, новий метод розрахунку сталевих і дерев'яних конструкцій [6]. У той самий час у Дніпропетровську зародилася наукова школа з теорії пружності, засновником якої став О.М. Динник. Напрями досліджень наукової школи О.М. Динника – теорія пружності, будівельна та гірничча механіка. Основні представники: Г. Савін, А. Локшин, В. Лазарян, О. Пеньков, В. Георгієвська [11].

Під керівництвом Є.О. Патона в Інституті електрозварювання проводились всебічні дослідження зварних конструкцій, вивчалась їх міцність при різних умовах роботи. Особливу увагу було приділено питанням механізації й автоматизації зварювальних процесів. Головним результатом досліджень стало доведення принципової можливості створення зварних конструкцій відповідного призначення, що не поступаються за міцністю клепаним, а за багатьма показниками перевершують їх. Наукова школа заснована у 1930-х роках у Києві. Школу представляли: Д. Дудко, В. Лебедев, Б. Медовар, Б. Мовчан, Б. Касаткін та ін. [13].

Л.В. Шубінов був засновником наукової школи з кріогеніки, яка була організована у 1930-ті роки у Харкові. Її представляли: Ю. Рябінін, О. Трапезнікова, О. Судовцов, В. Хоткевич, Н. Руденко, М. Федорова й ін. Під керівництвом М. Федорова були розроблені основи теорії розрахунків і конструювання турбомашин і різних підйомних установок. Велике практичне значення мала розробка питань міцності шахтних підйомальних машин з метою створення надійної вітчизняної шахтної підйомальної машини. Засновником вітчизняної школи аерогідродинаміки був Г.Ф. Проскура. Школа зародилася у 1920-ті роки у Харкові. Напрямок досліджень – гідро- та аеромеханіка. Представники: Д. Алексапольський, А. Борисенко, Ю. Дедусенко, А. Люлька, О. Литвинов та ін. [6].

Багато уваги Л.І. Сухотеріна приділяє методичному забезпеченню навчального процесу: підготовлений навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст всіх спеціальностей денної та заочної форм навчання «Основи політології», розроблені та надруковані у співавторстві навчальні посібники для самостійної роботи студентів з дисциплін «Політологія», «Правознавство», «Класики мирової політико-правової мислі о государ-

стве, обществе, праве» та навчальний посібник «Политико-правовая мысль XX столетия о политической власти, государственном управлении, праве». Всього надруковано більше 100 наукових робіт, зокрема індивідуальні та колективні монографії, наукові статті тощо [3].

Професор Л.І. Сухотеріна багато уваги приділяє роботі з аспірантами, допомагає їм в опануванні методики досліджень з історії науки і техніки, передає їм свій багатий науковий досвід. За останні чотири роки під керівництвом професора Л.І. Сухотеріної були захищені кандидатські дисертації О.І. Філіпповою, І.Б. Грушицькою, Є.Ю. Пелєвіним, К.А. Сіягінною [2; 4; 5; 14]. Наразі успішно працюють над дисертаційними дослідженнями аспіранти – І.С. Мініна та В.О. Бандус. Теми всіх виконаних дисертаційних робіт присвячені історії науки і техніки півдня України, а дисертаційні дослідження І.С. Мініної та В.О. Бандуса тісно пов'язані з історією Одеського національного політехнічного університету, який восени цього року відзначатиме 100 років з дня заснування.

Під керівництвом професора Л.І. Сухотеріної в Одеському національному політехнічному університеті склався науковий осередок з історії науки і техніки. Одеські історики науки активно співпрацюють з Державною установою «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України», Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедрою науки і техніки Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет», Державним університетом інфраструктури і технологій. Щорічно молоді науковці беруть активну участь у Всеукраїнських наукових конференціях молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, які проводить Державна установа «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України»; Міжнародних молодіжних науково-практичних конференціях «Історія розвитку науки, техніки та освіти», що проводяться Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Всеукраїнських наукових конференціях «Актуальні питання історії науки і техніки», які організовує й проводить у різних містах України Центр пам'ятокознавства НАН України й Українське товариство охорони пам'яток історії та культури.

Професор Л.І. Сухотеріна бере активну

участь в атестації наукових кадрів як офіційний опонент, неодноразово входила до складу Спеціалізованої вченої ради Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М.Доброва НАН України та Спеціалізованої вченої ради у Державному економіко-технологічному університеті транспорту на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – Історія науки і техніки.

Любов Іванівна любить життя в усіх його проявах. З особливою пошаною ставиться вона до друкованого слова, збирала чудову домашню бібліотеку, любить подорожувати, спілкуватися з численними друзями та колегами. Любов Іванівна виховала доньку, яка подарувала їй двох чудових онуків – Ярослава та Мирослава, вихованню яких вона віддає весь свій вільний від роботи час.

З нагоди 65-річчя колектив кафедри політології ОНПУ щиро вітає свого керівника, мудрого наставника, прекрасну жінку, турботливу матусю, люблячу бабусю з Днем народження! Зичимо Вам міцного здоров'я, особистого щастя, злагоди та чудового настрою, родинного затишку та сімейного добробуту. Нехай завжди Вас супроводжує удача, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні й свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних і близьких. Хай здійснюються всі Ваші плани та сподівання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аппатов Семен Йосипович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: біографічний словник: в 4 т. [відп. ред. В.А.Сминтина; заступ. відп. ред.: М.О.Подрезова; упоряд.: В.П.Пружина, В.В.Самодурова]. Т. 2: А-І., 2-ге вид., доп. Одеса: Астропринт, 2005. С. 65-68.
2. Грушицька І.Б. Історія формування та розвитку Одеської школи наукової фотографії: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.07 «Історія науки й техніки» / НАН України. Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва. Київ, 2015. 20 с.
3. Любов Іванівна Сухотеріна: біобібліогр. покажч. / уклад. Л.І.Сухотеріна, М.В.Лантратова; ред. С.Г.Банокіна; Одес. нац. політехн. ун-т, Наук.-техн. б-ка. Одеса, 2016. 44 с.

Грушицька Ірина Становлення та розвиток досліджень з історії науки і техніки в ОНПУ (до 65-річчя від дня народження професора Л.І. Сухотеріної)

10 липня 2018 р. виповнюється 65 років з дня народження українського історика науки і техніки, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри політології Одеського національного політехнічного університету Любов Іванівна Сухотеріної. У статті висвітлено основні етапи життя та наукової діяльності. Визначено основні напрямки наукових досліджень. Розкрито роль вченого в організації досліджень у галузі науки і техніки в Одеському національному політехнічному університеті.

Ключові слова: історія науки і техніки, наукова школа, дослідження, Л.І. Сухотеріна, Одеський національний політехнічний університет

Грушицкая Ирина Становление и развитие исследований по истории науки и техники в ОНПУ (к 65-летию со дня рождения профессора Л.И. Сухотериной)

10 июля 2018 г. исполняется 65 лет со дня рождения украинского историка науки и техники, доктора исторических наук, профессора, заведующего кафедрой политологии Одесского национального политехнического университета Любовь Ивановны Сухотериной. В статье освещены основные этапы жизни и научной деятельности. Определены основные направления научных исследований. Раскрыта роль учёного в организации исследований в области науки и

4. Пелевін Є.Ю. Діяльність В.І.Тимофієнка (1941-2007) у контексті розвитку історії архітектури та містобудування в Україні: Автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.07 «Історія науки й техніки» / Держ. екон.-технолог. ун-т транспорту. Київ, 2017. 22 с.

5. Сніягіна К.А. Діяльність Г.А.Гамова (1904-1968 рр.) в контексті розвитку фізичної науки (20-70-ті рр. ХХ ст.): автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.07 «Історія науки й техніки» / Держ. екон.-технолог. ун-т транспорту. Київ, 2017. 22 с.

6. Сухотеріна Л. І. Внесок вчених в розвиток технічних наук в Україні в 30-х роках ХХ ст. Одеса: Астропринт, 1999. 268 с.

7. Сухотеріна Л.І. Володимир Матвійович Маковський – засновник української школи газотурбінобудування // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Історія і філософія науки і техніки. Дніпропетровськ, 2001. Вип. 8. С. 96-103.

8. Сухотеріна Л.І. Геофізик М.А. Аганін // Наука і наукознавство. 2005. № 3. С. 117-121.

9. Сухотеріна Л.І. Деякі питання розвитку металургії в Україні в 30-х роках ХХ ст. на сторінках періодичних видань // Труды Одес. политехн. ун-та. Одесса, 2001. Вип. 2 (14). С. 296-299.

10. Сухотеріна Л.І. А. Люлька – творець першого вітчизняного турбореактивного двигуна // Історія укр. науки на межі тисячоліть: зб. наук. пр. Київ, 2001. Вип. 4. С. 222-227.

11. Сухотеріна Л.І. Основні напрямки досліджень наукової школи академіка О.М.Динника // Історія укр. науки на межі тисячоліть: зб. наук. пр. Київ, 2001. Вип. 5. С. 202-208.

12. Сухотеріна Л.І. Розробка проблем технічних наук галузевими науково-дослідними інститутами України в 30-х роках ХХ ст. // Труды Одес. политехн. ун-та. Одесса, 1999. Вип. 2 (8). С. 302-305.

13. Сухотеріна Л.І. Становлення і розвиток технічних наук в Україні у 20-30-ті роки ХХ ст. в загальноісторичному контексті: Автореф. дис... д-ра іст. наук. / НАН України. Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва. Київ, 2005. 31 с.

14. Філіпова О.І. Науково-дослідний інститут фізики Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова: соціокультурна історія: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.07 «Історія науки й техніки» / НАН України. Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва. Київ, 2013. 20 с.

15. Храмов Ю.А. История формирования и развития физических школ на Украине. Киев: Феникс, 1991. 216 с.

16. Храмов Ю.А. Научные школы в физике. Киев: Наукова думка, 1987. 400 с.

17. Храмов Ю.А. Научный лидер и его характерные черты // Наукоеведение и информатика. 1986. Вип. 27. С. 81-91.

18. Храмов Ю.А. Становление и развитие физических школ на Украине и их вклад в развитие физики // Очерки по истории развития математики и физики на Украине. Киев: Наукова думка, 1978. С. 97-166.

19. Храмов Ю.А. Школы в науке // Вопросы истории естествознания и техники. 1982. № 3. С. 54-67.

техники в Одесском национальном политехническом университете.

Ключевые слова: история науки и техники, научная школа, исследования, Л.И. Сухотерина, Одесский национальный политехнический университет

Hrushytska Iryna Formation and development of research on the history of science and technology in ONPU (to the 65th anniversary of the birth of Professor L.I. Sukhoterina)

July 10, 2018 marks the 65th anniversary of the birth of the Ukrainian historian of science and technology, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Political Science of the Odessa National Polytechnic University L.I. Sukhoterina. The article highlights the main stages of life and scientific activity. The main directions of scientific research are determined. The role of the scientist in the organization of research in the field of science and technology in the Odessa National Polytechnic University is disclosed.

L.I. Sukhoterina is a representative of the scientific school of Professor Yu.O. Khramov, who became the founder of a new scientific direction on the brink of the history of science and science of science – «schooling», which presents the history of science and its individual areas through scientific schools. The topics of scientific research, which attracted the attention of Professor L.I. Sukhoterina concerns the development of technical sciences in Ukraine in the 20-30th years of the twentieth century, in particular – technical mechanics, mining mechanics, electric welding, power engineering, ferrous metallurgy, agricultural mechanics.

Under the direction of Professor L.I. Sukhoterina formed a scientific center on the history of science and technology in the Odessa National Polytechnic University. Odessa historians of science actively cooperate with the State institution «Institute for Research and Technology Potential and History of Science named after H.M. Dobrov of National Academy of Sciences of Ukraine», National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky», Department of Science and Technology of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic University», State University of Infrastructure and Technologies.

Keywords: history of science and technology, scientific school, research, L.I. Sukhoterina, Odessa National Polytechnic University

Надійшла до редакції 01.06.2018 р.